
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXXIV

SECTIO F

2019

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

KAMIL BRADLIŃSKI, MAREK MIERZWA
KRZYSZTOF NIEWĘGŁOWSKI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9413-4816>; kamil.bradlinski@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0622-0245>; marmierz996@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8845-4135>; k.nieweglowski.lbn@gmail.com

*Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Kodyfikacja
prawa w II Rzeczypospolitej – sukcesy i porażki”, Lublin, 10 maja 2018 r.*

Report from the National Scientific Conference “Codification of Law in the Second Polish
Republic – Successes and Failures”, Lublin, May 10, 2018

Setna rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości przypadająca na 2018 r. stanowiła doskonałą okazję do podjęcia dyskusji dotyczącej historii tego okresu, zwłaszcza w kontekście przemian prawnoustrojowych. W 1918 r. Polska stanęła przed niezwykle trudnym zadaniem stworzenia od podstaw zunifikowanego systemu prawnego na terytorium, na którym przez ponad wiek obowiązywały różne porządki prawne. Prace kodyfikacyjne, szczególnie początkowo, prowadzono w obliczu nieustannego zagrożenia i walk o ostateczny kształt granic II Rzeczypospolitej Polskiej. Nad procesem kodyfikowania każdej gałęzi prawa czuwała powołana w 1919 r. Komisja Kodyfikacyjna – niezależny organ funkcjonujący do 1939 r. Jej dokonania stanowią ważny wkład w rozwój polskiej legislacji. Wśród nich można wymienić np. Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r., Kodeks karny z dnia 11 lipca 1932 r., Kodeks zobowiązań z dnia 27 października 1933 r., Kodeks postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r., Kodeks handlowy z dnia 27 czerwca 1934 r. czy Prawo upadłościowe z dnia 24 października 1934 r. Wiele z uchwalonych w okresie międzywojennym aktów prawnych funkcjonowało mimo zmiany ustroju po zakończeniu II wojny światowej, a dwie ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe oraz Prawo czekowe – obowiązują ze zmianami do dziś.

Problematyce kodyfikacji prawa w II Rzeczypospolitej, jej sukcesom i porażkom została poświęcona ogólnopolska konferencja naukowa, która odbyła się 10 maja 2018 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Konferencja została zorganizowana przez Studenckie Koło Naukowe Prawników UMCS we współpracy z Katedrą Historii Państwa i Prawa Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Konferencja została objęta honorowym patronatem Prezydenta Miasta Lublin, Okręgowej Rady Adwokackiej w Lublinie, Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie, Kancelarii Adwokackiej Janusza Łomży oraz internetowego portalu historycznego Histmag.org.

Wydarzenie spotkało się z dużym zainteresowaniem – przybyło ponad 50 studentów i doktorantów z ośmiu ośrodków akademickich z całej Polski, takich jak: Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

Ze względu na znaczną liczbę uczestników konferencja została podzielona na sześć paneli. W inauguracji obrad uczestniczyli zaproszeni goście, m.in. prof. dr hab. Anna Przyborowska-Klimczak (Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMCS), dr hab. Ireneusz Nowikowski, prof. nadzw. (opiekun Studenckiego Koła Naukowego Prawników UMCS), dr hab. Andrzej Wrzyszc, prof. nadzw. (Prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UMCS oraz Kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa WPiA UMCS), dr hab. Grzegorz Smyk, prof. nadzw., oraz inni przedstawiciele Katedry Historii Państwa i Prawa WPiA UMCS. Nie brakowało również uczestników biernych, zainteresowanych historią polskiej legislacji.

O godzinie 11:30 obrady rozpoczęła prof. dr hab. A. Przyborowska-Klimczak, która zwróciła uwagę na szczególny charakter wydarzenia w związku z okrągłą rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości. Następnie głos zabrał dr hab. I. Nowikowski, prof. nadzw., który pogratulował organizatorom przedsięwzięcia oraz życzył uczestnikom owocnych obrad i żywej dyskusji. Dr hab. A. Wrzyszc, prof. nadzw., w swoim przemówieniu zwrócił uwagę na szczególny dorobek wybitnych polskich prawników w dobie kodyfikacji, a dr hab. G. Smyk, prof. nadzw., podkreślił ogromny trud kodyfikatorów w ujednoczeniu prawa w II Rzeczypospolitej po 123 latach rozbiorów. Kamil Bradliński, moderator panelu inauguracyjnego, podkreślił, że odrodzone państwo polskie – pozszywane z wielu różnych części, z wieloma obowiązującymi procedurami, przepisami, z różnorodną ludnością i zwyczajami – stanęło przed wyzwaniem przeprowadzenia reform istotnych dla prawidłowego funkcjonowania państwa, w tym reform prawa. Wskazał również, że celem organizatorów było poruszenie takiej tematyki, jak m.in. działalność kodyfikacyjna organów (ze szczególnym uwzględnieniem Komisji Kodyfikacyjnej i pracy jej wydziałów), dziedziny kodyfikacji, analiza porównawcza

ówczesnych przepisów prawa, krytyczna ocena powstałych kodeksów oraz ich współczesne dziedzictwo.

Pierwszy panel konferencji został poświęcony kodyfikacji prawa karnego. Otworzył go mgr Maciej Błotnicki (UMCS) referatem pt. „»Trzecia droga« odpowiedzialności za przestępne współdziałanie – próba oceny wkładu J. Makarewicza w prace Komisji Kodyfikacyjnej i jego dziedzictwa w obowiązującym kodeksie karnym”. Jak wskazał, podstawowe założenia konstrukcji podżegania i pomocnictwa opracowane w 1932 r. przez Juliusza Makarewicza zostały zawarte w pierwszym polskim kodeksie karnym, a sformułowane przez niego przepisy, zasady subiektywizmu i indywidualizacji odpowiedzialności karnej oraz zasady humanitaryzmu w operowaniu środkami karnymi wywierają decydujący wpływ na niesprawcze odmiany współdziałania aż do dzisiaj. Następnie mgr Bartosz Jastrzębski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) omówił problem dopuszczalności ustaleń alternatywnych w prawie karnym w międzywojennej Polsce na tle dyskusji, która rozgorzała w latach 30. XX w., inspirowanej reformami w Niemczech i zapoczątkowanej przez Władysława Woltera. Dr Damian Tokarczyk (Uniwersytet Warszawski) z kolei przedstawił blaski i cienie teorii postaci zjawiskowych przestępstwa. Nawiązał do poglądów J. Makarewicza, zwolennika indywidualizacji i subiektywizacji odpowiedzialności, oraz przybliżył opracowaną przez niego teorię opierającą się na założeniu samodzielności przestępstw i odpowiedzialności współdziałających. Ostatni prelegent w tym panelu – mgr Damian Szczepaniak (Uniwersytet Jagielloński) – zwrócił uwagę na kodyfikację oraz dziedzictwo prawa autorskiego i zawartych w nim przepisów karnych. Podkreślił, że ustawa o prawie autorskim z 1926 r. była niewątpliwie jednym z największych osiągnięć Komisji Kodyfikacyjnej, stanowiącym oryginalny wytwór polskiej myśli prawniczej dwudziestolecia międzywojennego.

Drugi panel konferencji dotyczył problematyki prawa rodzinnego i małżeńskiego. Bartosz Kotylak (Uniwersytet Warszawski) omówił największe wyzwania, z jakimi zmierzyła się Komisja Kodyfikacyjna przy unifikacji prawa małżeńskiego osobowego. Prelegent wskazał na zawiłości wynikające ze skrajnie różnych systemów zaborczych oraz na wpływ środowisk religijnych i konserwatywnych na proces kodyfikacji. Następnie Marek Woźnicki (UMCS) zwrócił szczególną uwagę na regulację przepisów dotyczących przeszkód pokrewieństwa i powinowactwa w prawie rodzinnym II Rzeczypospolitej oraz scharakteryzował różnice pomiędzy zakresem przeszkody pokrewieństwa i powinowactwa w systemach prawnych obowiązujących na terytorium II Rzeczypospolitej, jak również sposoby rozstrzygnięcia kolizji pomiędzy tymi systemami. Z kolei Karol Smogorzewski (Uniwersytet Warszawski) nakreślił obecną innowacyjność rozwiązań projektów kodyfikacji prawa rodzinnego na przykładzie regulacji stanowiska prawnego dzieci pozamałżeńskich według projektu działu polskiego kodeksu cywilnego o stosunkach prawnych rodziców i dzieci oraz projektu prawa o stosunkach rodzi-

ców i dzieci i projektu przepisów o urzędzie opiekuńczym. Ponadto poddał analizie wpływ wspomnianych projektów na powojenne regulacje prawa opiekuńczego: Prawo opiekuńcze z dnia 14 maja 1946 r., ustawę z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny i wreszcie ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Jako ostatnia wystąpiła Agnieszka Sokołowska (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), która wygłosiła referat na temat projektu kodyfikacji opracowanego przez prof. Karola Lutostańskiego, wybitnego prawnika tego okresu.

Trzeci panel konferencji dotyczył prawa gospodarczego i jego pochodnych. Marcin Świechowicz zwrócił uwagę na mało dyskutowany problem – stosunek władz i prawa II Rzeczypospolitej do pańszczyzny. Co zaskakujące, to archaiczne zjawisko występowało na niektórych ziemiach Rzeczypospolitej po 1918 r., a ich ostatnim bastionem były tereny Spiszu. Mikołaj Wojcieszek wspólnie z Jakubem Zychem przedstawili proces kodyfikacji prawa giełdowego, skupiając swoje rozważania na ustawie z dnia 20 stycznia 1921 r. o organizacji giełd w Polsce, rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o organizacji giełd oraz ustawie z dnia 18 marca 1935 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r. o organizacji giełd. Mgr Maksymilian Szal (Uniwersytet w Białymstoku) rozwinął temat nakreślony przez poprzedników poprzez opisanie giełdy papierów wartościowych w II Rzeczypospolitej. Na koniec Magdalena Ossowska przedstawiła projekt prawa spadkowego autorstwa Stanisława Wróblewskiego. W dyskusję aktywnie włączał się dr Karol Dąbrowski z Katedry Historii Państwa i Prawa UMCS, dodając jako specjalista z zakresu prawa gospodarczego wiele ciekawych informacji.

Panel czwarty obrad dotyczył stanu wymiaru sprawiedliwości w Polsce międzywojennej oraz podczas II wojny światowej. Mgr Kamila Marciniak (Uniwersytet Warszawski) omówiła dużą rolę adwokatury i jej wpływ na kodyfikację prawa w II Rzeczypospolitej. Analizując konkretne przykłady, prelegentka przedstawiła refleksje dotyczące znaczenia dla ostatecznych rezultatów kodyfikacji szczególnego etosu adwokatów, ich dotychczasowej praktyki w państwach zaborczych, a także odebranego wykształcenia. Aleksandra Wasielewicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) przybliżyła unifikację przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów. Referat ten wzbudził szczególne zainteresowanie ze względu na podanie przykładów ówczesnego orzecznictwa sądów dyscyplinarnych. Następnie Mateusz Tomczak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) przedstawił organizację wymiaru sprawiedliwości w świetle reguł administracyjnych, a mgr Maciej Kruk (Uniwersytet Warszawski) opisał kryzys judykatury, który nastąpił w latach 30. XX w. Panel zamknął mgr Hubert Mielnik (UMCS), który przedstawił efekty swoich badań nad orzecznictwem i prawem obowiązującym w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945. Słuchaczy zaciekał przede wszystkim

faktem orzekania przez sądy podczas okupacji według niektórych przepisów prawa sprzed wojny.

Panel piąty, nazwany „inkubatorem naukowców”, składał się wyłącznie ze studentów pierwszego roku prawa pod nadzorem merytorycznym dr. hab. G. Smyka, prof. nadzw. Studenci przygotowali przy pomocy pracowników Katedry Historii Państwa i Prawa WPiA UMCS referaty poświęcone ogółowi kodyfikacji prawa w II Rzeczypospolitej. Wystąpienia dotyczyły genezy prac Komisji Kodyfikacyjnej, kodyfikacji i unifikacji prawa: karnego formalnego i materialnego, cywilnego formalnego i materialnego, gospodarczego, pracy i ubezpieczeń społecznych, ustroju sądów. Młodzi studenci wystąpili przed słuchaczami, prezentując wyniki swojej pracy, co pozwoliło im jeszcze bardziej zbliżyć się do świata nauki.

Podczas ostatniego panelu Patryk Matysiuk zaprezentował rozwiązania dotyczące kodeksów honorowych obowiązujących w II Rzeczypospolitej. Kamil Brađliński wraz z Dominiką Pudło z kolei przedstawili biografię Emila Stanisława Rappaporta, wybitnego prawnika doby dwudziestolecia, sędziego Najwyższego Trybunału Narodowego, który po wojnie skazał na śmierć nazistowskich zbrodniarzy, m.in. Arthura Greisera, Amona Götha i Rudolfa Hößa. Następnie Marek Mierzwa opisał instytucję środków zabezpieczających w kodeksie karnym J. Makarewicza z 1932 r., Patryk Patoleta przybliżył problem ochrony praw dziecka przed urodzeniem w międzywojennej Polsce, Krzysztof Niewęglowski zarysował historię kary śmierci w dwudziestoleciu międzywojennym, a Karolina Strzelecka opisała instytucję sędziego śledczego. Kamila Michalska zwróciła uwagę na szczególne zagadnienia dotyczące unifikacji postępowania cywilnego w Polsce, Aleksandra Grzyb zaś opisała zgromadzonym szczegółoly głośnego w II Rzeczypospolitej procesu sądowego Rity Gorgonowej, który – podobnie jak proces Alfreda Dreyfusa we Francji – wstrząsnął opinią publiczną w kraju.

Obchody setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości stanowiły świetną okazję do poruszenia tematów związanych nie tylko z dyplomacją, niepodległością czy polityką, lecz także z polskim ruchem kodyfikacyjnym, którego dziedzictwo jest wciąż widoczne w polskich aktach normatywnych. Założony przez organizatorów zakres tematyczny konferencji spotkał się z aprobatą uczestników. Liczne dyskusje, odbywające się zarówno bezpośrednio po panelach konferencyjnych, jak i w kularach, stanowiły jeden z bardziej wyróżniających się punktów konferencji. Temat jednakże nie został wyczerpany. Z efektami prac niektórych uczestników można się zapoznać, czytając artykuły opublikowane w czasopiśmie „Studenckie Zeszyty Naukowe”. Stanowią one rozwinięte wersje rozważań przedstawionych podczas obrad w poszczególnych panelach.

O sukcesie konferencji świadczy ogromne zainteresowanie uczestników, zarówno czynnych, którzy przygotowali swoje prelekcje, jak i biernych. Wielu prelegentów zadeklarowało chęć ponownego przyjazdu do Lublina na kolejne wydarzenia organizowane przez Studenckie Koło Naukowe Prawników UMCS.